מנורת המאור — חביבין הגרים

חביבין הגרים, ששקלן הכתוב כקדושת שבת וקדושה מע"ז. שהזהיר הכתוב על השבת בעשרים ושמונה מקומות, ועל ע"ז בעשרים ושמונה מקומות, אף על הגר מוזהר עליו בעשרים ושמונה מקומות. וישראל נקראו קדושים, שנא' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך, על ידי שהיו מתקדשין מע"ז, שנא' והתקדשתם והייתם קדושים, קדושים מגלוי עריות, מנבלות וטרפות, משקצים ורמשים, מן הטומאות. מגלויי עריות, שנא' בסוף פרשת עריות, והתקדשתם והייתם קדושים. מנבלות וטרפות, שנא' ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. משקצים ורמשים, שנא' בסוף פרשת איסורי מאכלות, כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם וגו'. מן הטומאות, שנא' וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל. אף לעתיד לבא הב"ה מקדשן, דכתי' וידעו הגויים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם. וכן הוא אומר והייתם לי קדושים, בעולם הזה, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, לעולם הבא. ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, אלו אמר ואבדיל את העמים מכם לא היתה תקומה לאומות העולם, ולא היה פתח לאחד מהן להתגייר. למה הדבר דומה, לבורר רעות מתוך יפות, שוב אינו חוזר על הרעות. וכשהוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים, הרי פותח לגויים להתגייר. למה הדבר דומה, לבורר יפות מתוך רעות, ועדין חוזר על הרעות, שמא ימצא בהן יפות.

חביבין הגרים, שבכל מקום הוא מכנן כישראל. ישראל נקראו עבדים, שנא' כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, והגרים נקראו עבדים, שנא' ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ולאהבה את ה' להיות לו לעבדים. ישראל נקראו משרתים, שנא' ואתם כהני ה' תקראו משרתי ה' יאמר לכם, והגרים נקראים משרתים, שנא' ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו. ישראל נקראו אוהבים, שנאמר אהבתי אתכם אמר ה', והגרים נקראו אוהבים, שנא' ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. ר' שמעון בן יוחאי אומר, ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, מי שהוא אוהב את המקום המקום אוהבו, שנא' ואוהב גר, ובצדיקים כתי' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וכי מי הוא גדול, מי שהוא אוהב את המלך או מי שהמלך אוהבו, [הוי אומר, מי שהמלך אוהבו, שנא' ואוהב גר]. המשל אומר הכל אוהבין את מלכם, אשרי מי שמלכו אוהבו.

אנקלוס הגר שאל את ר' אליעזר. אמ' לו, הרי כל חבה שחיבב הב"ה את הגר לתת לו לחם ושמלה בלבד. אמ' לו, וכי דבר קטן הוא לפניך, דבר שנתחבט עליו אותו זקן, ואמ' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. בא לפני ר' יהושע, התחיל מפייסו. אמר לו, לחם זה לחמה של תורה, שנאמר לכו לחמו בלחמי, ושמלה זו תורה, שנא' שמלה לכה קצין תהיה לנו. ולא עוד אלא שבנותיהם נישאות לכהונה ויולדות כהנים והם זוכים ללחם ושמלה, לחם זה לחם הפנים, ושמלה אלו בגדי כהונה. הרי במקדש. ומנין אף בגבולין. לחם זו חלה, ושמלה זה ראשית הגז.

בישראל נאמר ברית, שנא' והיתה בריתי בבשרכם, ובגרים נאמר ברית, שנא' ומחזיקים בבריתי. בישראל נאמר רצון, שנאמר לרצון להם לפני ה', ובגרים נאמר רצון, שנאמר עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי. בישראל נאמר שמירה, [שנא'] הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ובגרים נאמר שמירה, שנא' ה' שומר את גרים. וכן את מוצא הגרים בארבע כתות שהן עונות ואומרות לפני מי שאמ' והיה העולם, זה יאמר לה' אני, אלו ישראל, וזה יקרא בשם יעקב, אלו גירי הצדק, וזה יכתוב ידו לה', אלו בעלי תשובה, ובשם ישראל יכנה, אלו יראי שמים.

ר' אליעזר אומר, גר שבא ונתגייר עם ישראל כאלו עשה חסד עם כל ישראל. שכן שאול אומר לבני יתרו, ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל. וכי יש מי שיוכל לעשות חסד עם כל אותן האלפים והרבבות, אלא כיון שנתגייר ביניהן, ואמר ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים, כאלו עשה חסד עם כולם.

חביבין הגרים, שהב"ה מוסיף על שמם. שכן את מוצא ביתרו, בתחלה לא נקרא אלא יתר, שנא' וישב אל יתר חותנו, וכיון שנתגייר נקרא יתרו. וכן כל העולה לגדולה מוסיפין על שמו, שנא' ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם, [וכן] ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ויש שממעטין משמן, בעבור מעשיהם הרעים, שאחאב נביא השקר נקרא אחב, שנא' ישימך אלהים כצדקיה וכאחב.

גר שנתגייר נותנין לו שכר כמי שיגע בתורה כל ימיו, שנא' לך אתנו והטבנו לך כאחד ממנו, וכיון שבא אל יהושע והפריש [את דושנה של] יריחו ואת כל תבואתה לבית המקדש, אמר, אי זה שבט שבית המקדש עולה בתחומו, יהא נוטל את זה תחת בית המקדש. ומי היה אוכלו כל אותן השנים, בני יתרו, שנא' ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה. מלמד שהיו יושבים שם כל זמן שהיה יהושע קיים, שהיו מצואין ללמוד תורה, ועמדו ופנו משם, שנא' עלו מעיר התמרים, והיו מחזרים ושואלים על מי שילמדם תורה, ומצאו את יעבץ וישבו אצלו, שנא' ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב. תרעתים, שהיו מתריעין בבקשתן ונענים. שמעתים, שהיתה תפלתם נשמעת. סוכתים, שהיו מסככין על ישראל ומגינים עליהם.

בוא וראה מה היה צדקן של בני יתרו, שהרי יונדב בן רכב שמע מפי הנביא בבית המקדש שעתיד ליחרב, ועמד וגזר על בניו שלשה גזירות. ואלו הן, א' שלא ישתו יין, ב' שלא יבנו בתים, ג' שלא יטעו כרמים, שנא' ויאמרו לא נשתה יין כי יונדב בן רכב אבינו צוה עלינו לאמר לא תשתו יין אתם ובניכם עד עולם, וכתי' ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תטעו. ר' יוחנן אומר, גדול הברית שכרת הב"ה לבני יתרו יותר מן הברית שכרת עם דוד, שהברית שכרת עם דוד ע"ה הוא על תנאי, שנא' אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך, ואם לאו, ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, אבל הברית הנכרת עם יונדב בן רכב אינו על תנאי, שנאמר כה אמר ה' צבאות [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב וגו'.

ועוד גרסי' בואלה שמות רבה וישמע יתרו כהן מדין חותן משה, הה"ד ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבואו מאפסי ארץ. אמרו ישראל לפני הב"ה, בשעה שעשית לנו נסים בים אמרנו עוזי וזמרת יה, שמעה רחב ובאה לידבק בך, שנא' כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם, הוי ה' עוזי ומעוזי וגו', כשעשית נסים בימי שלמה, דכתי' ויתן עוז למלכו, באה מלכת שבא ושבחה אותך, שנא' ומלכת שבא שמעה את שמע שלמה, ומה

אמרה, יהי ה' אלהיך ברוך, כשהוצאתנו ממצרים נתת לנו תורה, שנקראת עוז, שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, שמע יתרו ובא ונדבק בך, הוי אליך גוים יבאו מאפסי ארץ.

וגרסי' במדבר סיני רבה ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך. ולמה חזר לארצו, צדיק שכמות יתרו מסרב על דברי משה רבינו ע"ה. אלא כך היה מחשב ואומר, וכי מה הנר הזה מהנה בין חמה ללבנה, משה חמה, אהרן לבנה, מה אור יש לי ביניהם, אלא הריני הולך לארצי ומגייר את כל בני מדינתי ומכניסן תחת כנפי השכינה. לפי' הוא אומר כי אם אל ארצי ואל מולדתי. יכול שהלך ולא עשה, ת"ל ובני קני חותן משה עלו וגו'. ד"א ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי וגו', למה חזר לארצו, אלא כך היה יתרו מחשב ואומר, כל השנים הללו היו בני אדם מפקידין אצלי פקדונות, שאני הייתי הנאמן שבעיר, ואם מניחן אני והולך לי, הם אומרים, ברח לו יתרו ולקח את כל פקדונותינו ונתן אותן לחותנו, נמצאתי מוציא שם רע עלי ועליך, אלא הריני הולך ומחזיר כולן.

וגרסי' במ' קדושין ירושלמי, בפ' עשרה יוחסין, תאנא בעון ארבעה דברים הגשמים נעצרים, בעון עובדי ע"ז, [ומגלי עריות], ושופכי דמים, ופוסקין צדקה ברבים ואין נותנין. בעון עובדי ע"ז מנין, שנא' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו', וכתי' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר. בעון מגלי עריות מנין, דכתי' ותחניפי ארץ בתזנותך וברעתך, וכתי' וימנעו רביבים ומלקוש לא היה. בעון שופכי דמים מנין, דכתיב כי הדם יחניף את הארץ, יחן אף על הארץ. בעון פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין מנין, דכתי' נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. בדק דוד דורו ולא מצא אחד מהם. התחיל לשאול באורים ותומים, הה"ד ויבקש דוד את פני ה', באורים ותומים, ויאמר ה' על שאול ועל בית הדמים, על שאול, שלא עשיתם עמו חסד, ועל בית הדמים, על אשר המית את הגבעונים. שלח דוד וקרא לגבעונים, ואמ' להם, מה לכם ולבית שאול. אמרין ליה, על אשר המית ממנו שבעה אנשים, שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וחזן וסופר ושמש. אמ' לון, ומה אתון בעיין. אמרו ליה, יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'. אמ' להון, ומה הנייה לכון ואינון מתקטלין, סבו לכון כסף וזהב. והוו אמרין, אין לנו כסף ולא זהב עם שאול ועם ביתו. אמ', דילמא אינון בהתין פלגין מן פלגין. וסב כל חד וחד מנהון, והוה מפייס ליה בינו ובינו, והוא אומר לו, מה הנייה לך ואינון מתקטלין, סב כסף וזהב, והוא אומר לו אין לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו, וכתי' ויאמר המלך אני אתן, ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיבושת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחולתי, וכתי' ויתנם ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה' ויפלו שבעתם יחד, וכתי' והמה הומתו בימי קציר. אמ' רב הושעיא, גדול הוא קדוש השם מחלול השם, בחלול השם כתי' לא תלין נבלתו על העץ וגו', ובקדוש השם כתיב מתחלת קציר עד נתך מים עליהם. מלמד, שהיו תלויין מששה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשון, והיו עוברים ושבים אומרים, מה חטאו אלו שנשתנית עליהם מדת הדין, והם אומרים על שפשטו ידיהם בגרים. והיו גרים אחרים אומרים, ומה אלו, שלא נתגיירו לשם שמים, ראו היאך תבע הב"ה את דינם, המתגייר לשם שמים על אחת כמה וכמה, אין אלוה כאלוהיכם, אין אומה כאומתכם, ואין לנו להדבק אלא בכם. הרבה גרים נתגיירו באותה שעה.

[וגרסינן בבמדבר רבה] למה הגרים דומים בפני ישראל, לרועה שהיה רועה את עדרו, וברחה שה אחת מן השדה, ובאה ונכנסה לתוך צאנו, והיתה חביבה עליו יותר מדאי. למה, שצאנו לקחן בדמים, וזו לא לקחה בדמים, אלא היא באה מאליה ונכנסה לתוך צאנו. כך ישראל, כמה אותות ומופתים ונפלאות עשה להם הב"ה, ואח"כ קבלו את התורה, והגר הזה בא מאליו ליכנס תחת כנפי השכינה, בלא אות ומופת.

חביבין הגרים, שכל האבות והנביאים קראו עצמן גרים. אברהם אבינו ע"ה אומר גר ותושב אנכי עמכם. משה רבינו ע"ה אומר כי גר הייתי בארץ נכריה. דוד ע"ה אומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי, וכתי' גר אנכי בארץ. ואף יצחק אבינו ע"ה נקרא גר, שנאמר גור בארץ הזאת. ואף יעקב אמר לגור בארץ באנו, אבותינו קראו עצמם גרים, דכתיב כי גרים אנחנו לפניך.

חביבין הגרים, שבשבילן גלגל הב"ה עם אברהם אבינו ע"ה במילה עד שהגיע לתשעים ותשע שנים. שאלו מל אברהם בן עשר שנים, או בן עשרים שנה, היתה קצבה לדבר, ולא היה גר יכול להתגייר אלא עד השיעור הזה. אלא גלגל הב"ה תשעים ותשע שנים עד שהשלים מאה, כדי ליתן פתחון פה לכל באי עולם להתגייר.

וגרסי' בפסיקתא א"ר חנינא, נעשה בכרכי הים מה שלא נעשה בדור המבול, הה"ד הוי יושבי חבל הים גוי כרתים, גוי שהיה חייב כרת. ובזכות מה הן ניצולין, בזכות גר אחד ירא שמים שהיו מעמידין בכל שנה ושנה.

לפיכך צריך אדם לאהוב את הגר, ולחמול עליו, ויאמר, ראוי זה, שעזב את אביו ואמו ומשפחתו וארץ מולדתו ובא ליכנס תחת כנפי השכינה, לרחם עליו. וכל המרחם מרחמין עליו, כדגרסינן במ' שבת בפרק חבית שנשברה, רבן גמליאל אומר, מאי ונתן לך רחמים ורחמך והרבך, כל המרחם על הגר מרחמין עליו מן השמים, וכל מי שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. ומי שהוא אכזרי, ואין בו רחמים, ושונא את הבריות, ומכה את חבירו בשוט לשונו ובאמרי פיו, חטאו גדול ועונשו כבד מאד, כ"ש המרים ידו על חבירו, כ"ש חרב או חנית. כדגרסי' במ' סנהדרין בפ' ארבע מיתות נמסרו לב"ד, א"ר חנינא, הסוטר לוען של חבירו כאלו סוטר לוען של קדש, שנא' מוקש אדם ילע קדש. אמ' זעירי, כל המגביה ידו על חבירו נקרא חוטא, שנא' ותהי חטאת הנערים [וגו']. רב הונא אמר, תקציץ ידו, שנאמר וזרוע רמה תשבר. ר' אלעאי אומר, אין לו קבורה, שנא' ואיש זרוע לו הארץ.

וגרסי' במדרש משלי אוהב טהר לב חן שפתיו רעהו מלך. ר"ל מי שהוא אוהב וטהר לב, ואין בלבו דופי, אלא אוהב החבירים בלבו, ומדבר להם רכות, ומחנן להם שפתיו, ראוי הוא להיות רע למלך. ופי' רבינו סעדיה גאון ז"ל רעהו מלך, שדבריו נשמעין יותר מדברי המלך, כי דברי המלך נשמעים מפני היראה, אבל דבריו של טהר לב נשמעים מפני חן שפתיו. ובמענה פיו ניכר האוהב, כשם שניכר השונא בשפתיו, שנא' בשפתיו ינכר שונא ובקרבו ישית מרמה. ד"א בשפתיו ינכר שונא, ר"ל לא יראה השנאה שבלבו, אלא יחנן דבריו, אבל בקרבו ישית מרמה. ופי' ינכר, יראה בפיו הפך ממה שבלבו, כמו ויתנכר אליהם, [וכמו] גם במעלליו יתנכר נער.